

Aksaray İli Sığır İşletmelerinin Üretim ve Pazarlama Sorunları

Production and Marketing Problems of Cattle Entrepreneurs: The Case Of Aksaray Province

Araştırma Makalesi

Özet

Bu çalışmada Aksaray ilinde sığırcılık yapan işletmelerin üretim ve pazarlama sorunlarına yönelik olarak kümeleme analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları işletmelerin iki küme altında incelenebileceğini göstermiştir. Buna göre birinci kümede yer alan işletmeler ikinci kümedeki işletmelere oranla daha büyük işletmelerdir. Birinci kümede yer alan sığır işletmeleri ikinci kümede yer alanlara kıyasen yem fiyatlarının yüksek olduğu yargısına daha yüksek düzeyde katılım göstermektedirler. Ayrıca birinci kümede yer alan işletmeler ikinci kümedekilere göre kredi faiz oranlarının yüksek olduğu, aracı ve taşıma maliyetlerinin yüksek olduğu yargılarına daha fazla katılmaktadırlar. Öte yandan katılımcılar besicilik konusunda bilgili elemanın eksik olduğu, besicilik ve süt sığırcılığında devlet desteklerinin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Bu doğrultuda sığır işletmelerinin üretim ölçeğindeki büyüklüğün artmasıyla birlikte sorunlarını çözme noktasında daha başarılı performans gösterdiklerini ifade edebiliriz.

Anahtar kelimeler: Aksaray, Üretim, Pazarlama, Sığır işletmeleri

Abstract

In this study, clustering analysis was carried out for production and marketing problems of cattle breeding enterprises in Aksaray province. The results of the analysis show that enterprises can be examined under two clusters. Accordingly, the enterprises in the first cluster are larger than the enterprises in the second cluster. Cattle enterprises in the first cluster participate at a higher level in the judgment that the feed prices are higher than those in the second cluster. Moreover, enterprises in the first cluster are more likely agree that loan interest rates, vehicle and transportation costs are higher than in the second cluster. On the other hand, participants thought that there are not enough knowledgeable staff about breeding and government support is insufficient in milk and cattle breeding

Key Words: Aksaray, Production, Marketing, Cattle Entrepreneurs

Erşan Sever¹

Arif İğdeli¹

Volkan Han¹

¹İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü,
Aksaray Üniversitesi

İletişim (Correspondence)

Erşan Sever
esever@aksaray.edu.tr

Makale Bilgisi

Geliş: 26-06-2017

Kabul: 17-08-2017

Giriş

Toplumun beslenme koşullarının iyileştirilmesi ve ülkenin daha ileri gelişme seviyelerine ulaşabilmesi için et ve süt gibi gıda ürünlerinin elde edildiği hayvancılık sektörünün diğer sektörlere göre daha öncelikli olması gerektiği görüşü yaygın kabul görmektedir. Ayrıca iktisadi ve sosyal yönden gelişmiş ülkelerdeki beslenmenin gelişmekte olan ülkelere nazaran daha iyi olduğu varsayımı altında, kalkınma ile dengeli ve iyi beslenme arasında bir neden-sonuç ilişkisinin varlığından söz etmemiz de mümkündür (Günlü, 1997).

Türkiye gibi yükselen ülkelerde hayvancılık sektörü, sağlıklı beslenme yanında ulusal kalkınmaya da çeşitli alanlarda katkıda bulunmaktadır. Bu alanlar sanayinin hammadde ihtiyacını karşılama, çayır ve mera alanlarını değerlendirme, milli geliri artırma ve ihracatı iyileştirme, kırsal kesimde istihdam alanı oluşturma, bölgeler arası sosyal ve ekonomik dengeli kalkınmaya destek sağlama şeklinde özetlenebilir (Aral ve Cevger, 2000).

Türkiye’de de sosyo-ekonomik refahın iyileşmesine ve artan nüfusa bağlı olarak hayvansal ürünlere olan talebin giderek artması, üretim ve verimliliğin de bu artışa eşlik etmesini zorunlu hale getirmektedir. Kırsal kesimdeki sığır işletmelerinin geleneksel ve polikültür yapıdan uzaklaşarak daha bilinçli yapıda işletme boyutuna gelmeleri, verimlilik düzeylerine pozitif katkı sunmaktadır (Günlü, Atasever ve Karakaya, 2006).

Bununla birlikte günümüzde hayvancılık sektöründeki yapısal sorunlar, üreticilerin örgütlenme yetersizliği ve pazarlamadaki irrasyonel yapı, hayvansal ürünlerin nihai fiyatlarının artmasına ve üreticinin mağdur olmasına neden olmaktadır. Üreticiye verilen

desteklemeler kısa dönem için üreticileri rahatlatırsa da, uzun dönem için sorunları ötelemekten öteye gitmemektedir. Bu nedenle, işletmelerde üretim maliyetlerini dikkate alan, üreticiye kârlı ve verimli çalışma imkânı sağlayacak fiyat ve pazar eksenli destekleme politikalarının etkin şekilde uygulamaya konulması gerekmektedir (Demir, Aral ve Sariözkan, 2014).

Bu bağlamda hayvansal ürün çıktılarının artırılması yanında, ürünlerin kalite-maliyet kombinasyonunda optimum düzeye ulaşmaya çalışılması hem üreticilerin, hem de tüketicilerin beklentilerini karşılamaya hizmet edecektir. Öte yandan ürünün üreticiden tüketiciye ulaştırılması sürecindeki tüm evreleri ifade eden pazarlama sürecinde karşılaşılan sorunların çözümü de üreticiler ve tüketiciler açısından önem arz etmektedir.

İnsan gelişimi için çok önemli olan süt ve süt ürünlerinin normal şartlarda talebinin fiyat esnekliği, tarım ürünlerinde geçerli olan inelastik yapının aksine, yüksektir. Bunun en önemli nedenleri; süt ve sağlık ilişkisinin tüketicilerce yeterince bilinmemesinin yanında, süt ve süt ürünlerinin çabuk bozulabilir özellikte bulunması, hane halkında sağlık ve hijyen konularına duyarlılığın fazla olması, ayrıca süt ve süt ürünlerinin lüks mallar gibi algılanmasıdır (Yeteroğlu, 2010). Bu sebeple süt ve süt ürünleriyle ilgili pazarlama hizmetlerinin daha etkin ve öteki ürünlerinkinden daha değişik yapıda olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Aksaray ili sığır işletmelerinin üretim ve pazarlamada karşılaştıkları sorunların neler olduğu konusu araştırılmaya çalışılacaktır.

Hayvancılık ve Et/Süt üretimindeki Gelişmeler

Gelişmiş ülkelerde hayvancılığın tarım içerisindeki payı yaklaşık % 50 civarındadır. Avrupa Birliği'nde tarımsal çıktılar içerisindeki hayvansal üretim % 49.4 ve bitkisel üretim % 50.4 oranı ile dengeli bir dağılım sergilemektedir. Türkiye'de tarımsal üretimin yaklaşık % 75'i bitkisel, % 25'i ise hayvansal üretim şeklinde, dolayısıyla da bitkisel üretim ağırlıklı olarak gerçekleştirilmektedir (Peşmen ve Yardımcı, 2008).

Türkiye'de büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerin yaklaşık %95'i bitkisel ve hayvansal üretimi aynı anda yapmaktadırlar. Türkiye'de süt üretiminin % 88'i ve kırmızı et tüketiminin % 67'si sığır varlığından karşılanmaktadır. Bu bakımdan sığır yetiştiriciliği hayvansal gıda ihtiyacının giderilmesi ve ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir (Bayraç ve Çemrek, 2011).

Tablo 1. Türkiye'de Türlerine Göre Büyükbaş Hayvan Sayısı

Yıllar	Manda	%	Kültür İrki	%	Melez İrki	%	Yerli İrk	%	Toplam
2002	146.000	1,47	1.859.786	18,7	4.357.549	43,8	3.586.163	36	9.949.498
2005	104.965	0,99	2.354.957	22,2	4.537.998	42,7	3.633.485	34,2	10.631.405
2010	84.726	0,74	4.197.890	36,6	4.707.188	41,1	2.464.722	21,5	11.454.526
2013	117.591	0,81	5.954.333	41	6.112.437	42,1	2.348.487	16,2	14.532.848
2014	122.114	0,85	6.178.757	43,1	6.060.937	42,3	1.983.415	13,8	14.345.223
2015	133.766	0,95	6.385.343	45,2	5.733.803	40,6	1.874.925	13,3	14.127.837

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr.

Sığır sayısında Tablodan da görüleceği üzere yıllar itibariyle önemli artış olmuştur. 2002 yılında 9.949.498 adet olan sığır varlığı 2015 yılında 14.127.837 adede ulaşmıştır. Geçen zaman dilimi içerisinde kültür ırkı sığırların sayısı ve oranında önemli bir artış söz konusu olurken, yerli ırkların sayısı ve oranında düşüş meydana gelmiştir. 2002 yılında toplam sığır varlığında kültür ırkların oranı%18,7 iken 2015 yılında bu oran %45,2 seviyesine çıkmıştır. Aynı dönem için yerli ırkların oranı %36 seviyesinden %13,3 seviyesine inmiştir.

Aksaray ili büyükbaş hayvan görünümüne baktığımız zaman Türkiye'deki gelişmelere paralel görünüm

sergilediğini söyleyebiliriz. 2002 yılında kültür ırkı oranı %37,8, melez ırkı oranı %43,5 ve yerli ırk oranı %17,3 düzeyindedir. Büyükbaş hayvan ırkı ıslahı çerçevesinde 2015 yılında kültür ırklarının payı %57, melez ırkı %41,1 ve yerli ırkların payı %1,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aksaray ilinde kültür ırklarının toplam büyükbaş sığır varlıkları içindeki payı Türkiye ortalamasının üzerinde, yerli ırkların ortalaması ise Türkiye ortalamasının altındadır. Melez ırkların oranı ise yaklaşık olarak Türkiye ortalamasına eşit seviyededir.

Tablo 2. Aksaray’da Türlerine Göre Büyükbaş Hayvan Sayısı

Yıllar	Manda	%	Kültür İrki	%	Melez İrki	%	Yerli İrk	%	Toplam
2002	1.010	1,45	26.300	37,8	30.250	43,5	12.000	17,3	69.560
2005	623	0,76	44.040	53,7	29.943	36,5	7.450	9,08	82.056
2010	648	0,61	55.269	52,4	43.799	41,5	5.734	5,44	105.450
2013	772	0,35	130.417	59	60.382	27,3	29.293	13,3	220.864
2014	673	0,39	99.097	56,9	71.438	41	2.995	1,72	174.203
2015	722	0,40	103.329	57	74.510	41,1	2.809	1,55	181.370

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr

Toplam büyük baş hayvan varlıkları içerisinde Aksaray ilinin payında yıllar itibariyle artış olduğu görülmektedir. 2002 yılında %0,7 oranında bir paya sahipken bu oran 2015 yılına geldiğimizde %1,28 seviyesine çıkmıştır.

Tablo 3. Büyükbaş Hayvan Türleri İçerisinde Aksaray İlinin Payı

Yıllar	Manda	Kültür	Melez	Yerli	Toplam
2002	0,69	1,41	0,69	0,33	0,70
2005	0,59	1,87	0,66	0,21	0,77
2010	0,76	1,32	0,93	0,23	0,92
2013	0,66	2,19	0,99	1,25	1,52
2014	0,55	1,60	1,18	0,15	1,21
2015	0,54	1,62	1,30	0,15	1,28

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr

Türkiye’de süt üretiminde karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi süt üretiminin kayıt altına alınamamasıdır. TÜİK verilerine göre ülkemizde inek sütü üretiminin kayıtlılık oranı yaklaşık %50 civarındır. 2010 ve 2012 yılı kayıtlılık oranı sırasıyla %54, %47 iken 2015 yılında bu oran %53 düzeyindedir. Türkiye’de yıllar itibariyle melez ve kültür ırkı sığır yetiştiriciliğinin artmasına paralel olarak süt üretiminde artış meydana gelmiştir. 2015 yılına geldiğimizde sığır sütü üretimi 16 933 520 ton ile toplam süt üretiminin

%90,8’ini oluşturmaktadır. Bunun yanında büyükbaş sığırcılıkta kültür ırklarının süt veriminde 2005 yılından itibaren önemli bir değişimin olmadığı görülmektedir. Kültür, melez ve yerli ırkların verim düzeyleri sırasıyla 3868, 2729 ve 1312 ton seviyelerinde olmuştur.

Tablo 4. Türkiye’de Büyükbaş Hayvan Süt Üretimi

Yıllar	Kültür İrki	Melez İrk	Yerli İrk	Manda
2000	2.917	1.966	736	967
2005	3.885	2.706	1.316	996
2010	3.879	2.721	1.316	1.004
2013	3.866	2.726	1.312	1.000
2014	3.865	2.729	1.311	998
2015	3.868	2.729	1.312	996

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr

Aksaray ili süt verimi yapısındaki değişimin Türkiye’deki gelişmeler ile örtüştüğünü söyleyebiliriz. Kültür, melez ve yerli ırkların verimi sırasıyla 3965, 2620 ve 1431 ton değerinde gerçekleşmiştir. Aksaray ilindeki süt verimi kültür ve yerli ırklarda Türkiye

ortalamasının üzerinde iken melez ırklarda Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Öte yandan manda sütü veriminde de Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 5. Aksaray’da Büyükbaş Hayvan Süt Üretimi

Yıllar	Kültür İrki	Melez İrk	Yerli İrk	Manda
2000	1.883,05	1.308,97	737,95	1.274,13
2005	3.964,95	2.619,99	1.431,84	1.277,03
2010	3.965,05	2.620,03	1.431,90	1.275,32
2013	3.965,02	2.620,03	1.431,98	1.276,47
2014	3.964,99	2.619,99	1.432,47	1.273,58
2015	3.964,99	2.620,00	1.431,35	1.274,25

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr

Türkiye’de son 15 yıllık zaman diliminde gerçekleşen ekonomik büyüme ile birlikte hayvansal gıdalara olan talepte, özellikle de kırmızı et talebinde önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu artışa uyumlu bir şekilde hem hayvan sayısı ve et üretiminde hem de hayvan birimi başına düşen et miktarında artış olmuştur. Aşağıdaki tablo 6 Türkiye’de kesilen sığır miktarları ve bunlara bağlı olarak elde edilen kırmızı et üretimini

göstermektedir. Tablodan da görüleceği üzere ekonomik gelişme ile birlikte et üretiminde artış olmuştur. Et üretimindeki artış süreklilik arz ederken ortalama ağırlık bağlamda 2010 yılına kadar artış eğilimi gösterirken 2010 yılından itibaren kesilen hayvan başına ağırlık değerinin yatay seyir izlediğini ifade edebiliriz.

Tablo 6. Türkiye Sığır Eti Verileri

Yıllar	Toplam Kesilen Sığır	Toplam Sığır Eti Üretimi (ton)	Ortalama Ağırlık (Kg)
2000	2101583	354636	168,75
2006	1750997	340706	194,58
2010	2.602.246	618.584	237,71
2011	2.571.765	644.906	250,76
2012	2.791.034	799.344	286,39
2013	3.430.723	869.292	253,38
2014	3.712.281	881.999	237,58
2015	3.765.077	1.014.926	269,56

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr

İl bazında TÜİK verilerinin en güncel olduğu yıl 2009 yılıdır. İlgili yıllar bazında kırmızı et verimi bakımından Türkiye değerleri ile karşılaştırıldığında Aksaray ili sığır karkas ortalama ağırlığı bakımından daha üst seviyelerde yer almaktadır. Türkiye ortalaması

2000 yılında 168,7 kg iken aynı dönemde bu oran Aksaray ili için 183,9 kg değerindedir. 2009 yılı bazında ise Türkiye ortalaması 216,5 kg iken Aksaray ili ortalama değeri 269,5 kg'dır.

Tablo 7. Aksaray İli Sığır Eti Verileri

Yıllar	Toplam kesilen Sığır	Toplam Sığır Eti üretimi (ton)	Ortalama Ağırlık (kg)
2000	13.824	2543,338	183,97
2005	8.570	1998,016	233,14
2007	12.785	2951,664	230,86
2008	11.792	2781,254	235,85
2009	8.809	2285,915	259,49

Kaynak: TÜİK, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr

Literatür

Literatürde tarım ürünlerine ilişkin çalışmalarda daha çok üretimle ilgili karşılaşılan sorunlar üzerinde durulmuş, pazarlama ile ilgili karşılaşılan sorunlar

üzerinde eğilimin bulunmadığı görülmektedir. Çalışmalarda üzerinde durulan konulara ilişkin yapılan araştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

Vural (1993), 1980-90 yılları arası piyasa verileri doğrultusunda sığır eti ve süt üretiminin analizini yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre süt üretimini en çok etkileyen değişkenlerin; SEK fiyatları, perakende Pazar fiyatları ve fiyat riski olduğu sunucuna varılmıştır. Bunun yanında yem üretimi ile süt üretimi arasında pozitif korelasyona rastlanmıştır. Bu bağlamda süt üretiminin artırılması için yem üretiminin artırılmasının gerekliliği ifade edilmiş ve düşük fiyatlarla birlikte pazarlama ağının zayıf olmasının süt üretimini olumsuz etkilediği vurgulanmıştır.

Şahin (2001), süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve pazarlama sorunlarını Sarioğlan Süt Toplama Merkezine süt satan 46 işletme üzerinde araştırmıştır. Görüşmede toplanılan bilgiler, işletme gruplarına göre düzenlenerek analiz edilmiştir. İşletmelerin ortalama arazi genişliği 142.3 dekar ve toplam arazinin %11.7'si yem bitkilerine ayrılmıştır. Çalışma yapılan işletmelerin toplam süt üretimi 697.294 kg'dır. İşletme başına ortalama süt üretimi 15.159 kg'dır. Süt sığırcılığı işletme giderleri içinde yem masrafları %86.6, işgücü masrafı %5.2, sağlık harcamaları %1.9 ve diğer harcamalar %1.8 oranındadır. Analiz sonuçlarına göre, üç işletme grubu arasında sosyo-ekonomik ve brüt kar bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Eren (2006), Kahramanmaraş ili Göksun ilçesindeki sığır besiciliği yapan işletmelerin yapısı ve sorunları incelenmiştir. Araştırmanın ana materyalini 50 sığır besi işletmesi sahibi besicilerle yapılan anketlerdir. Araştırmada, işletmelerin sığır besiciliğinde temel olan bazı besicilik uygulamalarına yer verme düzeyleri tespit edilmiştir. Sığır besiciliği yapan işletmelerin önemli bazı uygulamalara yer verme düzeyleri ile sosyo-ekonomik nitelikler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Ayrıca besicilerin uzun dönemde daha karlı bir işletmeye sahip olmak için yem kullanımı ve

hayvanların verimliliğini artırmak gibi bazı uygulamalara ilişkin görüşlere, katılma dereceleri üzerinde de durulmuştur. İncelenen işletmelerde ortalama hayvan varlığı küçük işletmelerde 20.3 baş, büyük işletmelerde ise 50.8 baş olarak belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin asıl gelir kaynaklarının ortalama %79.2'sinin hayvancılık olduğu görülmüştür. Araştırma alanında besi sonrası canlı ağırlık artışı küçük işletmelerde 236.9 kg iken, büyük işletmelerde ise 271.0 kg olduğu tespit edilmiştir. Besiciler işletmelerde kullanılan yemlerin %71.5'i piyasadan temin etmektedirler. Bu durum besicilerin kârlılık oranının düşmesini sağlamaktadır. Araştırma sonuçları maliyet minimizasyonu açısından meraların önemli olduğunu ve tarım politikalarının besiciliğin gelişmesinde önemli bir etken olduğunu göstermiştir.

Uzunöz, Altıntaş ve Akçay (2008), Tokat ilindeki süt sığırcılığı işletmelerinde süt maliyeti ve pazar paylarını incelemiştir. Çalışmada, süt üretimi yerli (1,34), kültür-melezi (1,29) ve kültür ırkı (1,58) ineklerde nispeten karlı bulunmuştur. Sütün pazar payı ise %183,33 olarak bulunmuştur. Süt sığırcılığı işletmelerinde yüksek girdi fiyatları ve üreticiler arasında örgütlenme eksikliği ve üreticiler ile perakendeciler arasındaki uzun pazar zinciri sorunları şeklindeki yapısal problemlerin varlığı tespit edilmiştir. Bu olumsuzluklara rağmen süt işletmeciliğinin Tokat ili tarımsal işletmeleri için en önemli gelir kaynaklarından bir tanesi olduğu ifade edilmiştir. Bu bakımdan mevcut hayvancılık politikasında değişimin gerekliliği vurgusu yapılmıştır.

Yeteroğlu (2010), Tokat ili Niksar ilçesinde süt sığırcılığı yapan işletmelerde 2008-2009 üretim yılına ait verilerden yararlanılarak süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısı ve pazarlama sorunları yanında mali yapıları araştırılmıştır. Veriler büyük baş hayvan varlığına göre, tesadüfi tabakalı örnekleme yöntemi

kullanılarak seçilen 80 işletmeden anket yapılarak toplanmıştır. İncelenen işletmeler 1-10 ve 10'un üzerinde süt sığırı besleyenler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sonuç olarak süt sığırıcılığı yapan işletmelerin, üretim yaptıkları alanlarda ihtisaslaşamadıkları, düşük kaliteli, yüksek maliyetli üretim gerçekleştirdikleri, tespit edilmiştir. Ayrıca sut pazarlamasında önemli sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların çözümünde ilçedeki sut üreticilerinin yetersiz kaldıkları saptanmıştır.

Boz (2013), Doğu Akdeniz Bölgesi'nde süt sığırıcılığı yapan işletmelerin sorunlarını belirlemek ve bu

Araştırmanın Metodolojisi

Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığır işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesine yönelik olarak yapılan bu araştırmada veri ve bilgiler yüzyüze anket yöntemi ile elde edilmiştir. Anket formu oluşturulurken sığır işletmelerinin faaliyetlerini sürdürürken karşılaştıkları sorunlara ilişkin daha önce yapılmış olan çalışmalar dikkate alınarak araştırmanın amacı doğrultusunda sorular hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan sorular işletme sahiplerinin özelliklerinin belirlenmesine ve sığır işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunlarına göre gruplandırılmasına yöneliktir. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket çalışması 15 Haziran-25 Temmuz 2016 tarihleri arasında yüz yüze görüşme tekniği ile Aksaray ilinde yapılmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığırıcılık işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesine yönelik olarak yapılan bu araştırmada analizlere verimli anket sayısı 81'dir. Anketler 10 farklı yerleşim yeri (köy ve belde) bazında yapılmıştır. Araştırmada elde

sorunlara çözüm önerileri getirme amacıyla tabakalı tesadüfi örnekleme metoduyla seçilen 160 işletmeci ile anket yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre işletmelerde süt sığırı sayısında son yıllarda bir azalma olmuştur. Bölgede süt sığırıcılığında yaşanan en önemli sorunlar yem fiyatlarının yüksek olması ve hayvancılığa verilen desteklerin yetersiz kalmasıdır. Süt sığırıcılığının geliştirilmesi için işletmecilerin araziye sahip olması ve yem bitkisi üretmesi, yüksek verimli hayvan ırklarının kullanılması, girdi fiyatlarının makul düzeylere çekilmesi, üreticilerin örgütlenmesi, araçların elimine edilmesi ve süt tüketiminin özendirilmesinin uygun olacağı görüşü benimsenmiştir.

Sığır işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunlarını tespit etmeye yönelik olan sorular Likert türü ölçek (1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle Katılıyorum) kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında analize tabi tutulan anket sayısı 81 olarak gerçekleşmiştir. Veri ve bilgilerin analizinde SPSS paket programında faydalanılmıştır.

Araştırma kapsamına sadece Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığır işletmelerinin dâhil edilmesi araştırmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır. Bu kısıtına rağmen, gerek süt sığırıcılığı gerekse besi sığırıcılığının ekonomik anlamda önemi ve ağırlığı düşünüldüğünde, sığır işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesine yönelik olarak yapılan bu çalışmanın önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

edilen verilere ilişkin tanımlayıcı istatistiki bilgilere ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir. Bu bağlamda olarak öncelikli olarak işletme sahiplerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 8. İşletme Sahiplerinin Özellikleri

Yaş	n	Yüzde (%)	Öğrenim Durumu	n	Yüzde (%)
20-29	9	11,1	Tahsilim Yok	2	2,5
30-39	28	34,6	İlkokul	41	50,6
40-49	27	33,3	Ortaokul	21	25,9
50-59	14	17,3	Lise	14	17,3
60 ve üzeri	3	3,7	Üniversite	3	3,7
Toplam	81	100,0	Toplam	81	100

Kaç Yıldır sığırcılık İşini Yapıldığı	n	Yüzde (%)	Aile Büyüklüğü	n	Yüzde (%)
5 yıldan az	10	12,3	2 kişi	3	3,7
6-10 yıl	20	24,7	3 kişi	12	14,8
11-15 yıl	22	27,2	4 kişi	14	17,3
16-20 yıl	18	22,2	5 kişi	23	28,4
21 yıldan fazla	11	13,6	6 kişi	13	16,0
Toplam	81	100,0	7 kişi	8	9,9
			8 kişi ve üzeri	8	9,9
			Toplam	81	100

Araştırma kapsamında yer alan cevaplayıcıların öğrenim düzeyine bakıldığında %50,6 gibi önemli bir kısmının ilkokul mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca cevaplayıcıların %2,5'inin tahsili olmadığı, %25,9'unun ortaokul mezunu, %17,3'ünün lise mezunu ve %3,7'sinin ise üniversite mezunu oldukları görülmektedir.

Cevaplayıcıların yaş itibariyle dağılımlarına bakıldığında; %34,6'sının 30-39 yaş aralığında, %33,3'ünün 40-49 yaş aralığında, %17,3'ünün 50-59 yaş aralığında, %11,1'inin 20-29 yaş aralığında ve %3,7'sinin ise 60 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan cevaplayıcıların aile büyüklüklerine ilişkin dağılıma bakıldığında %28,4'ünün beş kişilik, %17,3'ünün dört kişilik, %16'sının altı kişilik, %14,8'inin üç kişilik ailelerden oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırma örneğinin Türkiye'deki ortalama aile büyüklüğünü yansıttığını söylemek mümkündür.

Tablo 8'den anlaşılacağı üzere araştırma kapsamında yer alan cevaplayıcıların %27,2'si 11-15 yıl arası, %23,5'i 6-10 yıl arası, %22,2'si 16-20 yıl arası, %14,8'i 21 yıldan fazla ve %12,3'ü ise 5 yıldan daha az süredir sığırcılık işletmeciliği yapmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığır işletmelerini gruplandırabilmek

amacıyla kümeleme analizi yapılmıştır. Kümeleme analizi, işletmeleri, bireyleri ya da objeleri belirli kriterler açısından benzerliklerine göre gruplandıran çok değişkenli bir istatistiksel analizdir. Analiz sonucunda elde edilen kümelerin içsel homojenliğinin yüksek olması gerekmektedir (Zikmund, 1997). Yani her bir grup ya da küme homojen niteliğe sahiptir. Her bir küme ya da grup kendi içinde birbirine benzer olup, diğer kümelerden ise belirlenen değişkenler itibarıyla

ayrılmaktadır (Sharma, 1996). Kümeleme analizinin uygulanabilmesi için verilerin en azından aralıklı ölçekte ölçülmüş olması gerekmektedir. Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığır işletmelerini sorunlarına, kaç yıldır sığır işletmeciliği ile uğraştıklarına ve büyükbaş hayvan sayısında göre gruplandırabilmek amacıyla uygulanan kümeleme analizi sonuçları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 9. Kümelerde Bulunan İşletme Sayısı ve Kümelerin Büyüklüğü

Kümeler	Cevaplayıcı Sayıları	Büyüklüğü (%)
1	47	58,02
2	34	41,98
Toplam	81	100

Tablo 9'dan anlaşılacağı üzere birinci kümenin büyüklüğü %58 iken, ikinci kümenin büyüklüğü ise yaklaşık olarak %42 olarak gerçekleşmiştir. Aksaray'da faaliyet gösteren sığır işletmelerini gruplandırabilmek amacıyla varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizi

sonuçlarına göre, %99 güven aralığında iki küme arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Tablo 10'da kümeleme analizi sonucunda $\alpha=0,01$ anlamlılık düzeyinde kümelerin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişkenler yer almaktadır.

Tablo 10. ANOVA Sonuçları

	Kümeler		Hata		F Değeri	Anlamlılık
	Ortalamaları n Karesi	Serbestlik Derecesi	Ortalamaları n Karesi	Serbestlik Derecesi		
Yem fiyatları yüksektir.	11,917	1	,836	79	14,247	,000
Hayvanların bakım ve beslenme koşulları yetersizdir.	,360	1	1,287	79	,280	,598
Hayvanların süt verimi düşüktür	2,406	1	1,261	79	1,908	,171
Mera alan ve kalitesi yetersizdir.	5,901	1	1,675	79	3,523	,064
Hibe ve kredilerle ilgili bürokratik işlemler fazladır.	1,628	1	1,701	79	,957	,331
Kredilerin faiz oranı yüksektir.	10,666	1	1,223	79	8,72	,00

					1	4
Hayvan hastalıklarının tedavisinde kullanılan ilaçlar pahalıdır.	3,096	1	,867	79	3,57	,062
Süt fiyatları düşüktür.	15,556	1	1,013	79	15,3	,000
Süt üretimi ve pazarlanmasında faaliyet gösteren kooperatifler yetersizdir.	14,395	1	1,686	79	8,54	,005
Aracı maliyetleri yüksektir.	9,331	1	,886	79	10,5	,002
Taşıma maliyetleri yüksektir.	3,583	1	,877	79	4,08	,047
Teşvikler yetersizdir.	4,253	1	1,211	79	3,51	,065
Et fiyatları düşüktür.	3,593	1	1,790	79	2,00	,160
Hayvan bakım masrafları yüksektir.	6,610	1	1,144	79	5,77	,019
İthal hayvan gelmesi önemli bir sorundur.	7,928	1	1,612	79	4,91	,029
Sığırcılığın karlı bir iş olmadığını düşünüyorum.	1,947	1	1,605	79	1,21	,274
Pazar yetersizdir.	4,357	1	1,638	79	2,66	,107
Besicilik konusunda yeterli bilgiye sahip değilim.	3,939	1	1,843	79	2,13	,148
Besicilik konusunda bilgili eleman yetersizdir.	7,557	1	1,553	79	4,86	,030
Veterinerler hayvan hastalıklarının teşhisi ve tedavisi konusunda başarılıdır.	,183	1	1,930	79	,095	,759
Yem bitkisi yetiştiremem benim için problemdir.	1,280	1	1,434	79	,893	,348
Besicilik konusunda devlet destekleri yetersizdir.	7,897	1	1,337	79	5,90	,017
Süt sığırcılığı konusunda devlet destekleri yetersizdir.	11,255	1	1,233	79	9,12	,003
Ne kadar zamandır sığırcılıkla uğraşıyorsunuz?	1,435	1	1,625	79	,883	,350
İşletmenizde beslediğiniz büyük baş hayvan sayısı kaçtır?	486,075	1	3,732	79	130,	,000
					252	

Tablo 10'dan anlaşılacağı üzere, araştırma kapsamında yer alan sığır işletmeleri; “yem fiyatları yüksektir,” “kredilerin faiz oranı yüksektir,” “süt fiyatları düşüktür”, “süt üretimi ve pazarlanmasında faaliyet gösteren kooperatifler yetersizdir”, “aracı maliyetleri yüksektir”, “taşıma maliyetleri yüksektir”, “hayvan bakım masrafları yüksektir”, “ithal hayvan gelmesi önemli bir sorundur”, “besicilik konusunda bilgili eleman yetersizdir”, “besicilik konusunda devlet destekleri yetersizdir”, “süt sığırcılığı konusunda devlet

destekleri yetersizdir” ve “işletmelerinde besledikleri büyük baş hayvan sayısı” değişkenleri bakımından iki farklı kümede toplanmaktadır. Başka bir ifadeyle, iki küme arasında toplam 13 değişken itibarıyla $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bunlara ilaveten kümeleri daha detaylı inceleyebilmek amacıyla nihai küme merkezlerini incelemek gerekmektedir. Tablo 11'de kümeleme analizi sonuçlarına göre elde edilen iki kümenin istatistiki bakımdan anlamlı çıkan 12 değişken

itibariyle aldıkları ortalama değerler (nihai küme merkezleri) yer almaktadır.

Tablo 11. Nihai Küme Merkezleri

	Kümeler	
	1. Küme	2. Küme
Yem fiyatları yüksektir.	4,66	3,88
Kredilerin faiz oranı yüksektir.	4,00	3,26
Süt fiyatları düşüktür.	4,45	3,56
Süt üretimi ve pazarlanmasında faaliyet gösteren kooperatifler yetersizdir.	3,77	2,91
Aracı maliyetleri yüksektir.	3,89	3,21
Taşıma maliyetleri yüksektir.	3,81	3,38
Hayvan bakım masrafları yüksektir.	4,26	3,68
İthal hayvan gelmesi önemli bir sorundur.	3,96	3,32
Besicilik konusunda bilgili eleman yetersizdir.	3,77	3,15
Besicilik konusunda devlet destekleri yetersizdir.	4,19	3,56
Süt sığırcılığı konusunda devlet destekleri yetersizdir.	4,26	3,50
İşletmenizde beslediğiniz büyük baş hayvan sayısı kaçtır?	2,21	7,18

Araştırma kapsamında yer alan 81 sığır işletmesi iki kümede toplanmıştır. Tablo 11'den anlaşılacağı üzere birinci kümede yer alan cevaplayıcılar ikinci kümeye göre yem fiyatlarının yüksek olduğu ve kredilerin faiz oranının yüksek olduğuna daha fazla katılım göstermektedirler. Aynı zamanda birinci kümede yer alan 47 sığır işletmecisi ikinci kümede yer alanlara göre süt fiyatlarının düşük olması, süt üretimi ve pazarlanmasında faaliyet gösteren kooperatiflerin yetersiz olması, aracı maliyetlerinin ve taşıma maliyetlerinin yüksek olması, hayvan bakım masraflarının yüksek olması, ithal hayvan gelmesinin önemli bir sorun olması konusunda daha yüksek düzeyde katılım göstermişlerdir. Bunlara ilaveten birinci kümede yer alan cevaplayıcılar ikinci kümedekilere göre besicilik konusunda bilgili elemanların yetersiz olduğunu, besicilik ve süt

sığırcılığı konusunda devlet desteklerinin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Bütün bu sonuçlardan hareketle araştırma kapsamında yer alan 81 işletmenin 34'ünden oluşan ikinci kümenin birinci kümeye göre nispeten daha olumlu düşünceye sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca besledikleri büyük baş hayvan sayısı itibariyle ikinci kümede yer alan sığır işletmelerinin daha fazla sayıda büyük baş hayvan sayısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak sığır işletmelerinde büyük baş hayvan sayısı arttıkça sorunlarını çözmüş oldukları sonucuna ulaşılabilir.

Bunlara ilaveten araştırma kapsamında yer alan sığır işletmecilerinin %13,6'sının süt sığırlarından elde ettikleri süttten peynir, yoğurt ya da tereyağı gibi ürünler ürettikleri %86,4'ünün ise üretmedikleri tespit

edilmiştir. Araştırma kapsamına dâhil edilen işletmelerin önemli bir kısmının (%86,4) elde ettikleri sütten peynir, yoğurt ya da tereyağı gibi ürünler üretmedikleri dikkate değer bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde ettikleri sütten peynir, yoğurt ya da tereyağı gibi ürünler üretmediklerinin nedenlerini

Sonuç ve Öneriler

Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığırcılık işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesi ve bu işletmelerin gruplandırılmasına yönelik olarak yapılan bu araştırma çeşitli kısıtlara sahiptir. Araştırmanın en önemli kısıtı, sadece Aksaray ilinde faaliyet gösteren sığır işletmelerinin dahil edilmesidir. Bu bağlamda gelecekte yapılacak çalışmalarda bölgesel düzeyde karşılaştırmalar yapabilecek şekilde örneklem daha geniş tutulabilir. Bu kısıtlarına rağmen araştırmanın, sığırcılık işletmelerinin rekabet gücünün artırılması bakımından temel sorunlarının tespit edilmesi ve bu bağlamda çözüm önerilerinin getirilmesi bağlamında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında 81 yetiştirici ile yüz yüze görüşme yapılmak suretiyle veri toplanmıştır. Sığır işletmelerinin üretim ve pazarlama sorunları itibarıyla gruplandırılması amacıyla uygulanan kümeleme analizi sonucunda iki küme elde edilmiştir. Birinci kümede yer alan işletmelerin büyük baş hayvan sayısı, ikinci kümede yer alanlardan daha azdır. Birinci kümede yer alan sığır işletmeleri ikinci kümede yer alanlara göre yem fiyatlarının yüksek olduğu yargısına daha yüksek düzeyde katılım göstermektedirler. Bu nedenle Aksaray ili bakımından önemli olan sığır işletmelerinin en temel girdisi olan yem ve silajın üretim miktarının artırılması oldukça önemli bir konudur.

Birinci kümede yer alan işletmeler ikinci kümedekilere göre kredi faiz oranlarının yüksek olduğu, aracı ve taşıma maliyetlerinin yüksek olduğu yargılarına daha

belirlemek amacıyla açık uçlu olarak sorulan soruya, cevaplayıcılar bu ürünleri yapacak elemanları olmadıklarını, yapılmasının zor olduğunu, fiyatlarının ucuz olduğunu, süt sanayi işletmeleri ile rekabet etmenin zor olduğu şeklinde cevap vermişlerdir.

fazla katılmaktadırlar. Bu bağlamda maliyetlerin düşürülmesi bakımından Aksaray'da faaliyet gösteren sığırcılık işletmeleri için kümelenme önerilebilir. Kümelenme sığır işletmecilerinin faaliyetlerini daha profesyonelce yapmalarına, standartlara uygun üretim yapabilmelerine, maliyetlerini düşürmelerine ve rekabet güçlerinin artırılmasını sağlayabilecektir.

Araştırma sonucunda elde edilen bir diğer sonuca göre, cevaplayıcılar besicilik konusunda bilgili elemanın eksik olduğunu, besicilik ve süt sığırcılığında devlet desteklerinin yetersiz düzeyde bulunduğunu düşünmektedirler. Bu doğrultuda besicilik konusunda nitelikli eleman yetiştirilmesi, bu işle iştigal edenlere ihtiyaç duydukları alan ve konularda uzmanlar tarafından eğitim verilmesinin etkinlik ve verimliliğin artmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca devlet tarafından sağlanan teşvik ve desteklerin gerçekten ihtiyaç duyanlara verilmesi, teşviklerin etkin kullanılması konusunda ilgili kamu kurumları tarafından gerekli danışmanlık hizmetinin verilmesi ve denetimlerin yapılması gerekmektedir.

Öte yandan üreticilerin önemli bir kısmının et üretimini pazarlama noktasında önemli bir sorunla karşılaşmadıkları görülmüştür. Bunun yanında üreticilerin elde ettikleri sütten süt ürünlerini yapma eğilimlerinin oldukça düşük (%13,6) olduğu tespit edilmiştir. Bunun en önemli nedenleri olarak yapacak elemanın bulunmaması ve süt ürünlerini yapmanın zor olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.

Teşekkür

Bu çalışma 25-29 Ağustos 2016 tarihinde ICAVST 2016 Sempozyumunda özet metin bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

- Akman, N., E. Tuncel, N. Tüzemen, S. Kumlu, M. Özder ve Z. Ulutaş. (2010).** “Türkiye’de sığırcılık işletmelerinin yapısı ve geleceğin sığırcılık işletmeleri”, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. Bildiriler (II), 651-665. 11-15 Ocak, Ankara.
- Aral, S; Y. Cevger, (2000).** “Türkiye’de Cumhuriyetten Günümüze Gözlenen Hayvancılık Politikaları”, Türkiye 2000 Hayvancılık Kongresi. 31 Mart-02 Nisan 2000, Ankara.
- Bayraç, N; F. Çemrek (2011).** “AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Yapısal Analizi ve Geliştirmeye Yönelik Politikalar” Ekonomik Yaklaşım Kongreler Dizisi-VII, Ankara.
<http://www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/?Bildiri>
[ler](http://www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/?Bildiri) (12.05.2016)
- Boz, İ, (2013).** “Doğu Akdeniz Bölgesi’nde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısı, Sorunları ve Çözümleri”, KSÜ Doğa Bil. Dergisi, 16(1), 24-32
- Demir, P., Y. Aral, S. Sarıözkan (2014).** “Kars İli Süt Sığırcılık İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Üretim Maliyetleri”, YYU Veteriner Fakültesi Dergisi, 25 (1), 1 – 6.
- Eren, E. (2006).** “Kahramanmaraş İli Göksun İlçesinde Sığırcılık İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Günlü, A (1997).** “Konya İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Karlılık ve Verimlilik Analizleri ile İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları”, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Günlü A, M. Atasever, Y. Karakaya (2006).** “Erzurum İli Hayvancılığının Yapısal Özellikleri ve Yakın Gelecekteki Durumu Üzerine Genel Değerlendirme”, Atatürk Üniversitesi Veteriner Bil. Dergisi, 1 (3-4), 55-68.
- Peşmen, G. ve M. Yardımcı (2008).** “Avrupa Birliğine Adaylık Sürecinde Türkiye Hayvancılığının Genel Durumu”, Veteriner Hekimleri Derneği Yayını 79, (3), 51-56.
- Sharma, S. (1996).** Applied Multivariate Technique. New York: John Wiley&Sons, Inc.
- Şahin, K. (2001).** “Kayseri İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Pazarlama Sorunları”, Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 11(1):79-86
- Taş, M. (2010).** AB’ye Uyum Sürecinde Türkiye’de Büyükaş Hayvancılık, İTO Yayını, İstanbul.
<http://www.ito.org.tr/itoyayin/0021569.pdf> (12.15.2106)
- Tuik. (2016).** Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, www.tuik.gov.tr (16.04.2016)
- Uzunoz, M. G. Altıntaş & Y. Akçay (2008).** “Cost of Milk and Marketing Margins in Dairy Farms of Turkey”, Journal of Applied Science, 8 (7), 1329-1332
- Vural, H. (1993).** “Türkiye’de Sığırcılık Eti ve Süt Üretiminin Ekonometrik Analizi”, Uludağ Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi, 10, 61-70
- Yeteroğlu, K. (2010).** “TOKAT İli Niksar İlçesi Süt Sığırcılığı Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Pazarlama Sorunları”, GOP Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Zikmund, G. W. (1997).** Business Research Methods. The Dryden Press.